

меры их освоения и использования, что позволяет рассматривать правовую культуру как цивилизационную категорию, применимую для оценки состояния и уровня достижений определенного общества в правовой сфере посредством установления соотношения системы общечеловеческих и национальных правовых ценностей.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Жуков В. Н. Философия и социология права: опыт плюралистического подхода : монография / В. Н. Жуков. – М. : Юрлитинформ, 2013. – 288 с.
2. Философский словарь / гл. ред. Л. Ф. Ильичев [и др.]. – М. : Сов. энцикл., 1983. – 840 с.
3. Нерсесянц В. С. Философия права : учебник / В. С. Нерсесянц. – М. : ИНФРА-М–НОРМА, 1997. – 652 с.

Десятник Володимир Олексійович,
доцент кафедри цивільного права
і процесу, здобувач кафедри філософії
права та юридичної логіки Національної
академії внутрішніх справ, адвокат,
кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМА МЕТОДУ ПРАВОНАВЧОЇ НАУКИ

Згідно з обраним автором методологічним ученням філософії науки «критичний розум» (засновник – К. Поппер), визначальним для науки є діалектичний науковий метод спроб та помилок, припущень і спростувань, тобто науковий метод сміливих, зухвалих припущень та винахідливих, рішучих спроб їх спростувати. Діалектичний науковий метод спроб і помилок, який не допускає суперечностей, є гнучкішим, ніж гегелівський діалектичний метод, його діалектична логіка не тільки допускає суперечності, а й вважає їх плідними.

Українська методологія юридичної науки гегелівський діалектичний метод, його діалектичну логіку вважає можливими, а суперечності розглядає як діалектичну єдність.

Академік М. В. Костицький стверджує, що найпліднішим був розвиток діалектики у філософській системі Гегеля, за яким діалектика є методом віднайдення та розв'язання суперечностей, які містяться в поняттях [1, с. 5]. Професор А. А. Козловський визнає методом розкриття сутності права гегелівську логіку, яка, згідно з методологією «критичний розум», є «не просто застарілою, а й такою, що становить типовий зразок донаукового й навіть дологічного мислення» [2, с. 235–238, 271]. Академік П. М. Рабінович, кваліфікуючи «природне» й «легістське» праворозуміння як діалектичну єдність протилежностей, вважає неминучим співіснування суперечностей між природно-правовим і позитивно-правовим розумінням права [3, с. 65–70].

Метод спроб і помилок стисло проаналізовано в класичній статті К. Поппера «Що є діалектика?». Якщо роз'яснити, міркує автор, чому людське мислення прагне випробувати всі шляхи розв'язання всіх проблем, з якими воно не зіштовхувалося б, то можемо послатися на загальну закономірність: метод, за допомогою якого намагаються вирішити всі питання, зазвичай один – це метод спроб і помилок. Метод, який сприяє розвитку людського мислення, передусім – філософії (тобто гегелівський діалектичний метод), характеризується як окремих випадок методу спроб і помилок. Люди найчастіше реагують на проблему двоюко: вони або висувають теорію та дотримуються її якомога довше, або борються проти такої теорії, якщо зрозуміли її слабкість. Ця боротьба ідеологічних установок характерна для всього, що можна назвати розвитком людського мислення. Такої боротьби немає, коли якусь теорію, попри все, догматично відстоюють упродовж тривалого часу. Якщо метод спроб і помилок розвивається свідомо, то він починає набувати ознак наукового методу. Зіткнувшись із проблемою, вчений пропонує як гіпотезу певну теорію. Якщо цю теорію наука визнає, то лише умовно; й найхарактерніша ознака наукового методу полягає саме в тому, що вчені не пошкоднують сил для критики та перевірки обговорюваної теорії. Якщо результат перевірки свідчить про помилковість теорії, то її відхиляють; метод спроб і помилок є, по суті, методом видалення. Його успіх залежить від виконання трьох умов, а саме: пропоновані теорії мають бути досить численні (й оригінальні); вони повинні бути різноманітними; здійснювані перевірки слід проводити досить

суворо. Таким чином, можна гарантувати виживання найприйнятнішої теорії за допомогою відхилення менш прийнятних. К. Поппер вважає, що цей опис розвитку людського мислення загалом і наукового мислення зокрема можна визнати коректним, тоді він допоможе збагнути, що мають на увазі, коли говорять про «діалектичний» розвиток мислення [4, с. 1–2].

Описаний метод є критичним, він полягає в тому, щоб висувати теорії й піддавати їх найсуворішим випробуванням. Якщо під впливом обмежувальних припущень лише певну кількість конкуруючих теорій вважатимуть можливими, цей метод може привести до визначення єдиної істинної теорії шляхом видалення всіх її конкурентів. Коли кількість можливих теорій нескінченна, цей метод не може допомогти визначити напевно, яка з них істинна, як і жоден інший метод. Він залишається застосовним, хоча й не забезпечує остаточного вирішення питання [5, с. 16].

Згідно з методологією «критичний розум», метод спроб і помилок не слід ототожнювати з науковим і критичним підходом – з методом припущень і спростувань. Відмінність полягає не стільки в спробах, скільки в критичному й конструктивному ставленні до помилок, які вчений навмисно й сумлінно прагне виявити для того, щоб спростувати свої теорії за допомогою знайдених аргументів, апелюючи до найбільш суворих експериментальних перевірок [6, с. 52].

Не слід приписувати теоріям істинність або ймовірність, застерігає методологічне вчення «критичний розум». Використання таких стандартів, як істина й наближення до істини, відіграє свою роль тільки в межах критики. Можна відкинути теорію як хибну або ж як таку, що менше наближається до істини, ніж якісь із попередніх або конкуруючих [7, с. 261].

Методологія «критичний розум» наголошує на двох важливих тезах: 1) помилково вважати, що науковий метод завжди веде до успіху в науці; 2) науковий результат неможливо підтвердити. Його можна тільки критикувати й перевіряти. Унаслідок усіх перевірок і критики він може видатися цікавішим, перспективнішим і більше наближеним до істини, ніж решта. Щойно теорія видається нам істинною, слід

сприйняти це як сигнал про те, що ми не зрозуміли ані теорію, ані проблему, яку вона покликана розв'язати [7, с. 262].

Натомість наша методологія юридичної науки, дотримуючись традиційних поглядів, вважає отримання «конкретного теоретичного чи практичного результату» головною метою методології [8, с. 6]; кінцевим результатом методології є досягнення істинного знання [9, с. 23]; необхідність установлення єдиної істини вона пропонує вважати загальнометодологічним постулатом [10, с. 212].

Знаний у Європі фахівець із філософії права Р. Циппеліус, назвавши метод спроб і помилок методом випробувального мислення, вважає, що нині він є найуспішнішим методом розумової орієнтації в світі, який застосовують не лише щодо предметів природознавства, а й для розгляду проблем права [11, с. 7].

Отже, в межах логіко-методологічної, філософсько-емпіричної концепції «критичне правознавство», запропонованої автором, науковий метод спроб і помилок, припущень і спростувань може бути прийнятним для аналізу не лише теоретичних, а й практичних правничих проблем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Костицький М. В. Деякі питання методології юридичної науки / М. В. Костицький // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 3–11.

2. Козловський А. А. Право як пізнання: Вступ до гносеології права / А. А. Козловський. – Чернівці : Рута, 1999. – 295 с.

3. Рабінович П. Праворозуміння «природне» та «легістське»: неминучість співіснування / П. Рабінович // Право України. – 2009. – № 3. – С. 65–70.

4. Popper K. What is dialectic? [Electronic resource] / K. Popper. – Mode of access: http://www.vordenker.de/ggphilosophy/popper_what-is-dialectic.pdf. – Title from the screen.

5. Popper K. My Solution of the Problem of Induction [Electronic resource] K. Popper. – Mode of access: <http://www.kcvs.ca/martin/phil334/papers/popper.pdf>. – Title from the screen.

6. Popper K. R. Conjectures And Refutations / K. R. Popper. – London, 2002. – 572 p.

7. Popper K. Evolution and the Tree of Knowledge / K. R. Popper // Popper K. R. Objective Knowledge. An Evolutionary Approach. – Oxford : Clarendon Press, 1979. – P. 248–271.

8. Костицький М. В. Логіка як методологія наукового пізнання (зокрема в правознавстві) / М. В. Костицький // Філософські та методологічні проблеми права. – 2014. – № 1. – С. 3–13.

9. Козюбра М. Методологія правознавства і методологія права: співвідношення понять та їх особливості / М. Козюбра // Право України. – 2014. – № 1. – С. 22–23.

10. Висновки та рекомендації з актуальної теми // Право України. – 2014. – № 1. – С. 212–213.

11. Циппеліус Р. Філософія права : підручник / Р. Циппеліус ; пер. з нім. – Київ : Тандем, 2000. – 300 с.

Дідковська-Бідюк Марія Володимирівна,
ад'юнкт кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ'ЄКТА ПРОФАЙЛІНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Щороку знання психології стають дедалі необхіднішими в різних сферах людської діяльності. Не винятком є розслідування злочинів. Фахівці усвідомлюють важливість урахування психологічних факторів під час пошуку злочинців і необхідність залучення психологів до процесу розслідування.

Однією з нових психологічних технологій, що починають впроваджувати в правоохоронну діяльність, є профайлінг. Профайлінг (від англ. *profile* – профіль) – сукупність методів і методик оцінювання та прогнозування поведінки особи на підставі аналізу найінформативніших ознак, психологічного портрета особи, характеристик зовнішності, невербальної та вербальної поведінки, місця перебування тощо [1].

Ефективність профайлінгу залежить, передусім, від рівня професійної підготовленості працівника, який його проводить. Цього працівника ми пропонуємо вважати суб'єктом профайлінгу.